

BEZPIECZEŃSTWO I EDUKACJA

EDUKACJA ELIT XXI WIEKU

BEZPIECZEŃSTWO - WIELORAKIE PERSPEKTYWY

EDUKACJA XXI WIEKU

Aleksandra SKRABACZ
(redakcja naukowa)

Poznań 2019

Recenzje

prof. dr hab. inż. Józef BUCZYŃSKI
dr hab. inż. Andrzej GAŁECKI

Projekt okładki i strony tytułowej

Justyna Dębowska

Skład komputerowy

Jan Żyłowski

Za jakość języka i wartość merytoryczną odpowiedzialność ponosi autor artykułu.

Copyright©2019by

 wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
All rights reserved

ISBN: 978-83-65096-91-3

 wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa
ul. Orzeszkowej 1, 60-778 Poznań
tel. 61 851 05 18
e-mail: kierownik.wydawnictwa@wsb.net.pl
www.wsb.net.pl

Druk i oprawa

"ESUS" Agencja Reklamowo-Wydawnicza
ul. Wierzbicice 35, 61-855 Poznań
tel./fax. 61 835 35 36
www.esus.pl

Wydanie pierwsze
Druk ukończono w grudniu 2019 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	7
CZĘŚĆ I: WYZWANIA I ZAGROŻENIA MIGRACYJNE	9
<i>Migracje - pojęcie, typologia, uwarunkowania oraz implikacje dla Polski</i> (Aleksandra SKRABACZ)	11
<i>Spoleczne i ekonomiczne skutki migracji – wybrane aspekty</i> (Karina ZAWIEJA-ŻUROWSKA)	23
CZĘŚĆ II: WYZWANIA I ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA	31
<i>Organizacje pozarządowe elementem bezpieczeństwa wewnętrznego państwa w kontekście zagrożeń migracyjnych</i> (Krzysztof BOJARSKI)	33
<i>Młodzież wobec patriotyzmu – postawy pro czy anty patriotyczne</i> (Jolanta MALINA)	43
<i>Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach jako element edukacji dla bezpieczeństwa w szkole</i> (Małgorzata DUBIS)	53
<i>Záujem mládeže o službu v Ozbrojených Silách Slovenskej Republiky</i> (Mária MARTINSKÁ)	69
<i>Udział sił zbrojnych RP w zwalczaniu sytuacji kryzysowych i katastrof ze szczególnym uwzględnieniem powodzi</i> (Natalia GOŁĄB, Piotr BUDZYŃ)	83
<i>Analiza ilości wybranych przestępstw kryminalnych w województwie wielkopolskim w latach 2007-2017</i> (Małgorzata KRAWCZYK)	91
<i>Struktura kompetencji przewodniczących zespołów zarządzania kryzysowego jako element wpływający na budowanie odporności na zagrożenia w społecznościach lokalnych</i> (Karina GÓRSKA-ROŻEJ)	103
<i>Organy administracji państwa a ochrona infrastruktury krytycznej</i> (Nina STĘPNICKA)	125
<i>Bezpieczeństwo imprez sportowych jako wyzwanie dla bezpieczeństwa wewnętrznego</i> (Lech HYB)	135
<i>Wypadki komunikacyjne na drogach z udziałem obcokrajowców w Polsce w latach 2013-2017</i> (Stanisław WIETESKA, Jurij KŁAPKIV)	149
<i>Ochrona przeciwpowodziowa w Unii Europejskiej</i> (Natalia GOŁĄB)	159

<i>Zasada neutralności a bezpieczeństwo źródeł finansowania podatku od towarów i usług</i> (Tomasz ZABOREK)	167
<i>Proces selekcji do elitarnego oddziału specjalnego „Witiaz” Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej</i> (Natasza DURAJ)	181
CZĘŚĆ III: WYZWANIA I ZAGROŻENIA EDUKACYJNE	189
<i>Nieustanna edukacja zdrowotna – korzyści oraz zagrożenia</i> (Anna ADAMIK)	191
<i>Sukces czy niepowodzenie? Psychologiczna analiza poczucia kontroli wśród ostatniego rocznika gimnazjalistów – badania podłużne</i> (Sara FILIPIAK, Beata ŁUBIANKA)	199
<i>Rozumienie pracy przez generację "Z" w świetle badań pilotażowych</i> (Piotr JERMAKOWICZ)	215
<i>Realizacja „programu praktyk zawodowych w państwowych wyższych szkołach zawodowych” jako innowacyjna forma optymalizacji przygotowania zawodowego studentów kierunku pedagogika</i> (Jadwiga OLEKSY)	223
<i>Cybernetyka, geopolityka – dziedziny „zakazane”, ale bezwzględnie wskazane dla elit</i> (Jolanta WILSZ)	237
<i>Praca świetlicy socjoterapeutycznej jako element innowacyjnego działania w edukacji całościowej</i> (Róża PAWŁOWSKA)	259
<i>„Lifelong learning” na rzecz zrównoważonego rozwoju</i> (Natalia Maria RUMAN)	269
<i>Coaching – orędzie w walce z brakiem poczucia własnej wartości i pewności siebie w procesie lifelong learning</i> (Elżbieta JUNDZIŁ)	277
<i>Moda na fitness - wyzwanie dla współczesnej edukacji zdrowotnej</i> (Aleksandra WIETESKA, Ewa GWOZDECKA-WOLNIASZEK)	285
<i>Współczesne wymiary wsparcia społecznego osób niepełnosprawnych</i> (Barbara GRZYB, Gabriela KOWALSKA)	293
<i>Nauczyciel jako VIP w cyfrowej szkole</i> (Natalia Maria RUMAN)	305
Noty o Autorach	313

CONTENTS

Introduction.....	7
CHAPTER I: MIGRATION CHALLENGES AND THREATS	9
<i>Migration - the concept, typology, conditions and implications for Poland</i> (Aleksandra SKRABACZ)	11
<i>The social and economic consequences of migration - selected aspects</i> (Karina ZAWIEJA-ŻUROWSKA)	23
CHAPTER II: CHALLENGES AND THREATS OF SECURITY.....	31
<i>Non-governmental organisations as a part of the state's internal security in the context of the migratory threats</i> (Krzysztof BOJARSKI)	33
<i>Young people in accordance with patriotism – posture pro if (or) anti patriotic</i> (Jolanta MALINA)	43
<i>The first aid in emergency as an element of education for safety at school</i> (Małgorzata DUBIS)	53
<i>Záujem mládeže o službu v Ozbrojených Silách Slovenskej Republiky</i> (Mária MARTINSKÁ)	69
<i>The participation of The Polish Armed Forces in combating the crisis situations and disasters with special attention to floods</i> (Natalia GOŁĄB, Piotr BUDZYŃ)	83
<i>Analysis of the number of selected criminal offences in The Wielkopolska province in the years 2007-2017</i> (Małgorzata KRAWCZYK)	91
<i>Structure of competence of presidents of crisis management as a element influence on building resilience to the threat of local communities</i> (Karina GÓRSKA-ROŻEJ)	103
<i>State administration bodies of a critical infrastructure protection</i> (Nina STĘPNICKA)	125
<i>The safety of sports events as a challenge of internal security</i> (Lech HYB)	135
<i>Road traffic accidents with foreigners in Poland in 2013-2017</i> (Stanisław WIETESKA, Jurij KŁAPKIV)	149
<i>Flood protection in European Union</i> (Natalia GOŁĄB)	159
<i>The principle of neutrality in taxation and the protection of sources of financing of value added tax</i> (Tomasz ZABOREK)	167
<i>The selection process for the elite Spetsnaz unit „Vityaz” of the Armed Forces of the Russian Federation</i> (Natasza DURAJ)	181

CHAPTER III: EDUCATIONAL CHALLENGES AND THREATS	189
<i>Lifelong health education – benefits and threats</i>	
(Anna ADAMIK)	191
<i>Success or a failure? Psychological analysis of locus of control among last year's junior high school students – longitudinal research</i>	
(Sara FILIPIAK, Beata ŁUBIANKA)	199
<i>Understanding the work by the “Z” generation in the light of the pilot studies</i>	
(Piotr JERMAKOWICZ)	215
<i>Implementation of the "Apprenticeship program at the State Higher vocational Schools" as an innovative form of optimizing preparation of students of educational faculty</i>	
(Jadwiga OLEKSY)	223
<i>Cybernetics, geopolitics – areas „prohibited”, but absolutely suggested for elites</i>	
(Jolanta WILSZ)	237
<i>The work of the sociotherapeutic lounge as an element of innovative activity in lifelong education</i>	
(Róża PAWŁOWSKA)	259
<i>Lifelong learning sustainable development</i>	
(Natalia Maria RUMAN)	269
<i>Coaching - a message in the fight against self-esteem and self-confidence in the lifelong learning process</i>	
(Eiżbieta JUNDZIŁŁ)	277
<i>Trend for fitness – new challenge for health education</i>	
(Aleksandra WIETESKA, Ewa GWOZDECKA-WOLNIASZEK)	285
<i>Contemporary dimensions of social support for people with disabilities</i>	
(Barbara GRZYB, Gabriela KOWALSKA)	293
<i>Teacher as a VIP, digital school, computer and information competences</i>	
(Natalia Maria RUMAN)	305
Notes about the Authors	313

Wstęp

W XVII wieku francuski myśliciel F. De Vaugelas trafnie prognozował, iż słowo **bezpieczeństwo** (...) *będzie kiedyś powszechnie używane, gdyż trafnie wyraża owo zapewnione zaufanie, którego nie umielibyśmy inaczej wyrazić jednym słowem*¹. Równocześnie F. De Vaugelas zastrzegł, że nowe słowo „bezpieczeństwo” to coś zupełnie innego niż „pewność”, „zabezpieczenie” czy „zaufanie”. Ogólnie wyraża ono (...) *uzasadnione lub nie przekonanie, iż jest się poza zasięgiem wszelkiego zagrożenia*².

U schyłku drugiej dekady XXI wieku śmiało możemy potwierdzić, że francuski myśliciel nie pomylił się, przewidując swoistą popularność słowa bezpieczeństwo. Używamy go niemal w każdym obszarze życia prywatnego, społecznego, czy zawodowego, a uogólniając możemy mówić o jego wielorakich perspektywach. Stąd też są one obszarem zainteresowania wielu środowisk naukowych, zawodowych i społecznych, co potwierdza dynamiczny rozwój dyscypliny nauk o bezpieczeństwie w ramach dziedziny nauk społecznych. Wychodząc naprzeciw tym zainteresowaniom, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu już po raz kolejny oddaje do rąk czytelników wydawnictwo poświęcone bezpieczeństwu oraz jego wciąż nowym perspektywom. Tym razem dotyczą one aspektów migracyjnych i edukacyjnych, z uwzględnieniem tych czynników które niezmiernie towarzyszą procesowi tworzenia bezpieczeństwa, mianowicie zagrożeń.

W części pierwszej pt. *Wyzwania i zagrożenia migracyjne* znalazły się artykuły takich autorów jak Sylwia Sławińska, Karina Zawieja-Żurowska, Krzysztof Bojarski i Aleksandra Skrabacz, którzy dokonali analizy wyzwań i zagrożeń migracyjnych w różnych aspektach ich występowania. Poruszona została problematyka dotycząca skutków społecznych i ekonomicznych migracji, ich wpływu na bezpieczeństwo w wymiarze europejskim, narodowym i regionalnym oraz działań podejmowanych przez organizacje pozarządowe w kontekście zagrożeń migracyjnych.

Część druga pt. *Wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa* zawiera rozważania przygotowane przez takich badaczy tych zagadnień jak Jolanta Malina, Małgorzata Dubis, Natalia Gołąb, Piotr Budzyń, Małgorzata Krawczyk, Karina Górską-Rożej, Lech Hyb, Stanisław Wieteska, Jurij Kłapkiv, czy Tomasz Zaborek. Autorzy ci, reprezentujący różne ośrodki akademickie w Polsce podjęli próbę identyfikacji i opisu tych zagrożeń i wyzwań bezpieczeństwa, które w istotny sposób wpływają na życie mniejszych i większych społeczności.

W części trzeciej, pt. *Wyzwania i zagrożenia edukacyjne* grono ekspertów z zakresu edukacji przedstawia wyniki swoich badań nad problematyką nauczania i kształcenia dzieci, młodzieży i dorosłych z różnych perspektyw badawczych. W gronie autorów znaleźli się Anna Adamik, Sara Filipiak, Beata Łubianka, Piotr Jermakowicz, Jadwiga Oleksy, Jolanta Wilsz, Róża Pawłowska, Natalia Maria Ruman, Elżbieta Jundziłł, Aleksandra Wieteska, Ewa Gwozdecka-Wolniaszek, Barbara Grzyb i Gabriela Kowalska.

Autorzy artykułów, zdając sobie sprawę z dynamiki procesów społecznych zachodzących we współczesnym świecie oraz zmian w bliższym i dalszym

¹F. De Vaugelas, *Remarques sur langue francaise*, [w:] J. Delumeau, *Skrzydła anioła, Poczucie bezpieczeństwa w duchowości człowieka Zachodu w dawnych czasach*, Warszawa 1998, s. 11.

²Ibidem.

środowisku bezpieczeństwa, pragną pobudzić do refleksji nad problematyką zawartą w niniejszym wydawnictwie oraz zachęcić do dalszych badań w obszarze bezpieczeństwa i jego wielowymiarowych płaszczyznach.

dr hab. Aleksandra Skrabacz

CZĘŚĆ I

WYZWANIA I ZAGROŻENIA MIGRACYJNE

Aleksandra SKRABACZ

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z siedzibą w Poznaniu
Wojskowa Akademia Techniczna w Warszawie

MIGRACJE - POJĘCIE, TYPOLOGIA, UWARUNKOWANIA ORAZ IMPLIKACJE DLA POLSKI

Migracja towarzyszyła od zawsze człowiekowi w jego przemieszczaniu się z miejsca na miejsce. Takie jest zresztą pochodzenie tego słowa, od łacińskiego *migratio*, oznaczającego wędrówkę. Warto zaznaczyć, że przed pojawieniem się państw narodowych migracje regulowane były jedynie przez wojny, inwazje oraz klęski naturalne¹, natomiast obecnie znacząco zmieniły się ich uwarunkowania, powiązane choćby z takim czynnikiem jak globalizacja, i ekonomia. O skali migracji mogą świadczyć dane zaczerpnięte ze źródeł International Organization for Migration, będąca agendą powiązaną ONZ, która podaje, że liczba migrantów na świecie wynosi ok. 250 milionów ludzi, co stanowi 3,4% światowej populacji².

Rozpatrywanie współczesnych strumieni migracyjnych jest zatem niezmiernie ciekawym obszarem zainteresowania naukowego wielu środowisk badawczych, w tym także związanych z naukami o bezpieczeństwie. Wpływ migracji na współczesne bezpieczeństwo jest bowiem niezaprzeczalny. Analizując zatem migracje zarówno w perspektywie emigracji jak i imigracji, na obszarze Polski i szerzej Unii Europejskiej, warto zwrócić uwagę na pewne cechy charakterystyczne tego zjawiska oraz wskazać zagrożenia i wyzwania towarzyszące temu procesowi.

Jeżeli migracja jest permanentnym zjawiskiem przypisanym aktywności fizycznej człowieka, zdefiniowanie i skategoryzowanie wszystkich przyczyn, dla których ludzie decydują się na opuszczenie dotychczasowego miejsca pobytu i poszukiwanie innego jest niezmiernie trudne. Jednym z podstawowych kryteriów jej podziału, patrząc z perspektywy miejsca do którego osoba przybywa, lub z którego wyjeżdża jest dychotomiczny podział na emigrację, (łacińskie *emigratio*, czyli *wyprowadzenie się*) rozumiane jako ruch wędrówkowy (odpływ) ludności poza granice określonego terytorium; oraz imigrację, (łacińskie *immigrare* - *wprowadzić się*), oznaczające napływ ludności na dane terytorium, zwykle terytorium państwa; a potocznie przybycie do kraju w celu osiedlenia się lub długotrwałego pobytu³. Kolejnym kryterium może być perspektywa przekroczenia granicy zewnętrznej danego państwa. Mamy wtedy do czynienia z migracją zewnętrzną. W przypadku przemieszczania się w obrębie danego terytorium, mówimy o migracji wewnętrznej.

Badając przyczyny współczesnych procesów migracyjnych, można podzielić na następujące grupy⁴:

- ekonomiczne i demograficzne, wśród których do czynników wypychających zaliczymy: ubóstwo, bezrobocie, niskie płace, wysoki przyrost naturalny, brak

¹D. Robertson, *Słownik polityki*, Warszawa 2009, Sic!, s. 150.

²S. Przytuła (red. nauk.), *Migracje międzynarodowe i ekspatriacja. Perspektywa indywidualna, organizacyjna, społeczno-kulturowa*, Difin, Warszawa 2017, s. 11.

³www.encyklopedia.pwn.pl, dostęp 29.11.2018.

⁴World Bank, *Migration and Remittances. Easter and the Europe former Soviet Union*, [w:] S. Przytuła (red. nauk.), *Migracje międzynarodowe i ekspatriacja. Perspektywa indywidualna, organizacyjna, społeczno-kulturowa*, Difin, Warszawa 2017, s. 63.

odpowiedniej opieki zdrowotnej oraz brak odpowiedniego poziomu edukacji; natomiast do przyciągających takie czynniki jak perspektywa lepszych zarobków i poprawy warunków życiowych oraz rozwój osobisty i zawodowy;

- polityczne, wśród których warto wymienić zagrożenia życia i zdrowia, korupcję i łamanie praw człowieka, jako czynniki wypychające oraz poczucie bezpieczeństwa i wolności polityczne jako uwarunkowania sprzyjające przyjazdowi do kraju przyjmującego;

- społeczno-kulturowe, wśród których wyróżnić należy dyskryminację ze względu na przynależność etniczną lub religijną, zaś wśród czynników przyciągających łączenie rodzin, przyjazd od kraju pochodzenia przodków oraz brak dyskryminacji.

Uogólniając, można zatem przyjąć, że migracje:

- występują w każdym typie społeczeństwa;
- są zjawiskiem powszechnym, bowiem człowiek migrował od zawsze;
- dotyczą osób jak i całych grup społecznych;
- mają subiektywny charakter wynikający z przeniesienia się jednej społeczności do drugiej;
- związane są z ruchem fizycznym i zmianą miejsca zamieszkania;
- powodują zmiany w otoczeniu społecznym, kulturalnym, ekonomicznym, politycznym, środowiskowym;
- powodują różnorodne skutki;
- mają różne przyczyny.

Zarówno w pierwszej jak i drugiej dekadzie XXI wieku jesteśmy świadkami nieustannych ruchów migracyjnych, które przetaczają się zarówno przez całą Europę, jak i Polskę. Wielkie strumienie migracyjne niosą ze sobą wiele skutków o różnorodnym charakterze, które dotyczą zarówno kraje przyjmujące, jak i te, z których ludność masowo odpływa. Pojawia się zatem wiele problemów zwłaszcza na gruncie politycznym, społecznym, ekonomicznym, demograficznym i kulturowym, z którymi muszą się zderzać społeczeństwa i rządy obu stron. Nie bez znaczenia są też sprawy związane z fundamentalną dla każdego człowieka wartością, jaką jest bezpieczeństwo, na co zwracają uwagę politolodzy: „Kwestie bezpieczeństwa tradycyjnie rozpatrywano w świetle bezpieczeństwa państwa. W rezultacie względnie niewielu badaczy podejmowało próby teoretycznego ujęcia kompleksu zjawisk, który można określić mianem splotu powiązań między migracją a bezpieczeństwem. A przecież problematyka bezpieczeństwa ma znacznie szerszy zakres i obejmuje również bezpieczeństwo ludności. Brak bezpieczeństwa stanowi częste doświadczenie międzynarodowych migrantów. W gruncie rzeczy, to właśnie ich brak bezpieczeństwa powinien stać się najważniejszym problemem w badaniach nad bezpieczeństwem”⁵. Można zatem postawić tezę, że współczesne migracje wpływają w znaczący sposób na niemal wszystkie dziedziny bezpieczeństwa, (patrząc w ujęciu przedmiotowym), takie jak bezpieczeństwo polityczne, społeczne, kulturowe, ekonomiczne czy demograficzne. W dalszej części artykułu nastąpi szczegółowa analiza tych obszarów.

Patrząc na problem migracji z polskiej perspektywy, warto rozpocząć od przypomnienia, że wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 r. otworzyło szeroko rynki pracy państw Europy Zachodniej, w wyniku czego z kraju systematycznie

⁵S. Castles, M. J. Miller, *Migracje we współczesnym świecie*, PWN, Warszawa 2011, s. 261.

zaczęli wyjeżdżać ludzie w poszukiwaniu nie tylko lepszej pracy, ale także godziwych warunków życia. Można przyjąć, że w latach 2010-2015 z Polski wyjechało od 2 do 2,39 mln osób, z czego największa grupa do Wielkiej Brytanii – 720 tyś. oraz do Niemiec – 655 tyś.⁶ Warto również dodać, iż wśród tej grupy ponad 50% osób przebywających na wyspach oraz prawie 40% będących w Niemczech, deklarowało chęć pozostania na stałe w tych krajach⁷.

Pełną skalę polskiej emigracji ukazują dane ze spisów powszechnych, z których wynika że w latach 2002–2011 liczba Polaków przebywających za granicą wzrosła z ok. 780 tys. do ponad 2 mln⁸. Cechą charakterystyczną tego okresu jest zjawisko zwiększonej mobilności nie tylko Polaków, ale w ogóle Europejczyków, którzy z różnych przyczyn przemieszczali się do innych państw Unii Europejskiej oraz poza jej granice.

Wśród czynników przyciągających Polaków na zagraniczne rynki pracy najistotniejszy bez wątpienia jest czynnik ekonomiczny. Dane GUS-u wskazują, że w grudniu 2017 roku średnia płaca w Polsce wynosiła 4973 zł brutto, co w przeliczeniu na walutę Unii Europejskiej dawało 1189 euro. Natomiast w krajach będących popularnymi celami polskiej emigracji średnia pensja wynosiła dużo więcej. I tak najwyższa była w Niemczech – 3730 euro, następnie we Francji - 2957 euro, we Włoszech - 2560 euro, w Wielkiej Brytanii - 2482 euro oraz w Hiszpanii - 2189 euro⁹. Oczywiście należy od tego odliczyć znacznie wyższe koszty wynajmu lub zakupu mieszkania oraz utrzymania, jednak i tak bilans wychodzi zdecydowanie na korzyść zarobków w innych państwach.

Tak duża liczba emigrantów nie mogła nie spowodować różnorodnych skutków – zarówno pozytywnych, jak i negatywnych – występujących w kraju macierzystym oraz w kraju przyjmującym. Podsumowując korzyści płynące z emigracji Polaków do innych krajów, można je ująć następująco:

- zdobycie doświadczenia, nauka języka, uzyskanie kapitału na otwarcie własnych przedsiębiorstw;
- poprawa sytuacji materialnej, zarówno tych, którzy pozostali w kraju, jak i tych, którzy zdecydowali się pracować za granicą;
- zwiększenie liczby pracowników w krajach europejskich, którzy mogą realizować prace za niższe wynagrodzenie, co jest zaletą z perspektywy krajów przyjmujących imigrantów;
- zwiększenie dzietności Polek za granicą, co też jest korzystne dla krajów przyjmujących;
- czasowe zmniejszenie poziomu bezrobocia, zwłaszcza w regionach, gdzie jego poziom utrzymywał się przez dłuższy okres czasu na znacznym poziomie.

Niestety masowa emigracja przyniosła również skutki negatywne, do których można zaliczyć:

- problemy i konflikty kulturowe pojawiające się w środowiskach imigrantów;
- rozwój niechęci rodowitych mieszkańców krajów Europy Zachodniej wobec przyjezdnych, w tym Polaków;

⁶www.gus.gov.pl, dane z 5.09.2016 r., dostęp 16.04.2018.

⁷Tamże.

⁸Powroty z emigracji, 15.04.2018, www.wPolityce.pl, dostęp 22.02.2019.

⁹www.wynagrodzenia.pl, dostęp 25.03.2018.

- wyjazd pracowników i specjalistów w wieku produkcyjnym, którzy mogliby budować polską gospodarkę (drenaż mózgow);
- problemy rodzinne, związane z zaburzeniem funkcjonowania rodziny, wzrostem liczby rozwodów spowodowanych długotrwałą rozłąką, czy zjawiskiem eurosieroctwa;
- podatność imigrantów na różnego rodzaju patologie (przestępczość, alkoholizm, prostytucja), depresje i problemy z adaptacją w nowym, nie zawsze przyjaznym środowisku;
- podejmowanie pracy niezgodnej z wykształceniem i aspiracjami, gorzej płatnej, często z pogwałceniem kodeksu pracy czy zasad bezpieczeństwa i higieny pracy;
- braki kadrowe, zwłaszcza wśród specjalistów określonych zawodów na macierzystym rynku pracy, a tym samym konieczność uzupełniania tych braków ludźmi z innych państw.

Jak eksperci oceniają szanse na powrót Polaków z emigracji? Opinie na ten temat są podzielone. Jedni argumentują, że sytuacja w Polsce od czasu wejścia do Unii Europejskiej diametralnie się zmieniła niemal w każdym aspekcie życia społecznego, ekonomicznego, kulturowego. Mamy rekordowo niskie bezrobocie, bowiem stopa bezrobocia w lutym 2018 r. wyniosła 6,8 proc. (spadła o 0,1 pkt proc. w stosunku do stycznia i o 1,6 pkt proc. w porównaniu z lutym 2017 r.), poprawiła się koniunktura gospodarcza, a Narodowy Bank Polski w „Raportcie o inflacji” pisze o bardzo dobrych nastrojach konsumentów¹⁰. Zachętą do powrotu mają być różnego rodzaju programy skierowane do reemigrantów, jak na przykład przygotowany przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej projekt ustawy o rynku pracy, który zakłada, że powracający do kraju emigranci będą mogli pożyczyć z Funduszu Pracy nawet 20-krotność średniej pensji. To oznacza ponad 85 tys. zł, w dodatku symbolicznie oprocentowane (0,43 proc. w skali roku). Niestety projekt miał być przyjęty przez Radę Ministrów w III kwartale 2018 r., jednakże ze względu na liczne uwagi zgłaszane przez podmioty konsultujące powyższy dokument, został on ponownie skierowany do ministerstwa w celu naniesienia poprawek¹¹.

Pomimo tego, z badań przeprowadzonych przez Work Service i NBP wynika, że większość Polaków, którzy wyemigrowali po 2005 r., zdążyło się w miejscach wyjazdu zakorzenić: mają dobrą pracę, rodziny, przyjaciół, ładne mieszkania, ich dzieci chodzą do dobrych szkół. W Wielkiej Brytanii 54 proc. emigrantów nawet nie rozważa powrotu do Polski, a w rok potroiła się liczba naszych rodaków składających wnioski o brytyjskie obywatelstwo¹². Jeżeli ktoś decyduje się na powrót, to najczęściej są to osoby po czterech dekadach emigracji w USA, aby spokojnie żyć za amerykańską emeryturę na ojcowiznie.

Nie bez znaczenia pozostaje sprawa fundamentalna, czyli bezpieczeństwa zarówno w kontekście Polski, jak i innych krajów europejskich. Z polskiej perspektywy można mówić o znaczącej jego poprawie, zwłaszcza w obszarze drobnej przestępczości oraz bezpieczeństwa w miejscach publicznych, a także

¹⁰Powroty z emigracji, 15.04.2018, www.wPolityce.pl, dostęp 22.02.2019.

¹¹J. Ceglarz, 15 lat na emigracji. Dziś mówią: "wracamy!" 20.10.2018, www.maney.pl dostęp 21.01.2019.

¹²Z. Bartuś, Polacy (na razie) nie wracają z emigracji. Zarobki i „ta kultura” 12.06.2017, www.dziennikpolski24.pl, dostęp 21.02.2019.

prawdopodobieństwa wystąpienia zamachów terrorystycznych, które jest o wiele mniejsze niż w innych krajach europejskich.

Przechodząc do analizy sytuacji właśnie na terenie Unii Europejskiej, warto rozpocząć od konstatacji, że napływ ogromnych mas ludzi, zapoczątkowany przez arabską wiosnę w 2011 roku zachwiał gwałtownie stabilnym życiem mieszkańców zjednoczonej Europy. Ponad 2 miliony osób obcego pochodzenia, które w gwałtowny i najczęściej nielegalny sposób wdarły się na kontynent europejski zaburzyły funkcjonowanie państw w wymiarze politycznym, ekonomicznym, kulturowym i społecznym.

Politologowie zauważają, że „przed 11 września 2001 r. badacze zajmujący się stosunkami międzynarodowymi i bezpieczeństwem międzynarodowym poświęcali bardzo mało uwagi międzynarodowej migracji. I na odwrót – badacze zajmujący się międzynarodową migracją rzadko analizowali jej implikacje dla bezpieczeństwa czy zrozumienia stosunków międzynarodowych bądź polityki światowej¹³”. Obecnie sytuacja ta diametralnie się zmieniła. Migranci stali się prawdziwym wyzwaniem dla państw unijnych, które jeszcze nie tak dawno, bo w połowie ubiegłego wieku traktowali ich jako ratunek w wielu sektorach gospodarki czy też dla polepszenia sytuacji demograficznej kraju. Jednakże niekontrolowana migracja w krótkim czasie stała się jednym z największych problemów, z jakim mierzą się kraje europejskie, zwłaszcza skupione wokół basenu Morza Śródziemnego.

Zmiany jakie zaszły na terenie Bliskiego Wschodu oraz Afryki Północnej, zdaniem ekspertów stały się bezpośrednio lub pośrednio przyczyną wielkiego kryzysu migracyjnego, przed jakim stanęły kraje Europy Zachodniej, zwłaszcza położone w południowo-zachodniej części kontynentu europejskiego. Za początek tych zmian przyjmuje się grudzień 2010, a ich źródłem – w opinii obserwatorów – rewolucja w Tunezji i Egipcie oraz seria antyrządowych wystąpień, które ogarnęły kraje regionu¹⁴. Na powstanie oraz ekspansję niezadowolenia i protestów społecznych wpływ miało co najmniej kilka czynników, wśród których na uwagę zasługują kwestie ekonomiczne, społeczno-polityczne oraz demograficzne i religijne. Wydarzenia te dla państw europejskich były brzemienne w skutkach, ponieważ fala niezadowolonych z warunków życia ludzi ruszyła w kierunku Europy, czego skutkiem było złożenie w 2015 roku ponad 1,2 mln. wniosków o azyl¹⁵. Jak duża jest skala zjawiska? Na podstawie danych International Organization for Migration można podać, że do Europy w 2016 roku przybyło ponad 390 tys. nielegalnych imigrantów, w 2017 r. było ich ponad 180 tys., a do listopada 2018 r. odnotowano przyjazd prawie 130 tys., z czego ponad 106 tys. drogą morską, a reszta lądem¹⁶.

Specyfika obecnego kryzysu migracyjnego wynikająca z aspektu demograficznego, widocznego szczególnie w dużej proporcji młodych mężczyzn oraz trudności w integracji imigrantów ze społeczeństwem przyjmującym, zwłaszcza

¹³S. Castles, M. J. Miller, *Migracje we współczesnym świecie*, PWN, Warszawa 2011, s. 256.

¹⁴A. Dziśiów-Szuszczkiewicz, „Arabska wiosna” – przyczyny, przebieg i prognozy, [in:] *Bezpieczeństwo Narodowe*, II – 2011/18, p. 42, www.bbn.gov.pl, dostęp 29.11.2018.

¹⁵www.polskieradio.pl, dostęp 17.05.2018.

¹⁶www.poland.iom.int, dostęp 29.11.2018.

w obszarze społecznym i kulturowym¹⁷, wskazuje, że wśród podstawowych czynników wypychająco-przyciągających, można wymienić przede wszystkim aspekty finansowe, wynikające z wysokich stawek zasiłków socjalnych przyznawanych imigrantom oraz pozostałe aspekty opieki społecznej udzielanej ich wielodzietnym rodzinom. Dla przykładu w Niemczech w 2015 r. imigrant oprócz zakwaterowania, wyżywienia i ubrań otrzymywał pieniądze na własne wydatki w kwocie 352 euro miesięcznie, z czego 143 euro w gotówce. W przypadku rodziny suma wszystkich świadczeń mogła wynosić nawet do 1000 euro miesięcznie¹⁸. Jako ciekawostkę można przytoczyć sprawę jednego Syryjczyka, który w 2015 r. otrzymał z niemieckiego budżetu aż 360 tys. euro zapomogi, ponieważ miał na utrzymaniu 4 żony (islam daje mężczyźnie prawo do posiadania 4 żon, o ile jest w stanie utrzymać liczną rodzinę) oraz 23 dzieci¹⁹.

Jednakże świadczenia materialne nie są jedynym powodem popularności krajów Europy Zachodniej wśród imigrantów, którzy wybierając kierunek migracji rozważają takie czynniki jak praworządność, brak korupcji, dobre perspektywy zawodowe, możliwość edukacji dla dzieci oraz poczucie bezpieczeństwa, a także, co jest bardzo istotne – obecność w danym kraju osób tego samego pochodzenia, którzy wyemigrowali już wcześniej i stanowią punkt zaczepienia w pierwszych miesiącach pobytu na obczyźnie. Warto również zwrócić uwagę, iż wśród imigrantów ogromna rzesza ubiega się o status azylanta lub uchodźcy²⁰, motywując swój przyjazd do kraju przyjmującego czynnikami politycznymi, takimi jak prześladowania, obawa o życie i zdrowie czy działaniami wojennymi. Nie bez znaczenia dla fali migrantów jest również fakt wielkiej popularności jaką cieszą się zwłaszcza Niemcy, a także Wielka Brytania i Francja wśród imigrantów, szerzony przez media społecznościowe, telewizję lub po prostu pocztą pantoflową. Programy te – przedstawiając kraje europejskie jako bardzo przyjazne dla imigrantów – są odbierane w obozach dla uchodźców, dodatkowo motywują do przedostania się do nich za wszelką cenę²¹. Stąd też setki ofiar na Morzu Śródziemnym, usiłujące przepłynąć ten akwen wodny często w niehumanitarnych warunkach, zagrażających życiu i zdrowiu. Międzynarodowa Organizacja ds. Migracji nazywa to morze „najbardziej zabójczą granicą świata”, ponieważ od 2000 r. w śródziemnomorskich wodach utonęło ponad 33 tys. ludzi²².

Dokonując analizy poszczególnych dziedzin bezpieczeństwa, warto wskazać te zagrożenia i wyzwania, które mogą lub już pojawiły się w życiu społeczeństw europejskich a wynikają właśnie z migracji. Nie wszystkie dotyczą społeczeństwa polskiego, niemniej i na terenie Polski mamy już do czynienia ze znacznym

¹⁷J. L. Bazan, *A refugee crisis in Europe? Questioning perception in the current migration debate*, [in:] J. Balicki, W. Necel (red.), *Kryzys migracyjny w Europie. Wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne*, UKSW, Warszawa 2017, s. 38.

¹⁸„Raj nazywa się Almaniya”. *Co przyciąga imigrantów do Niemiec*, 16 września 2015, www.tvn24.pl/, dostęp 3.12.2018.

¹⁹*Ponad 6 mln imigrantów i uchodźców czeka u wrót Europy. Kim są i skąd pochodzą*, 12.06.2017, www.tvp.info, dostęp 3.12.2018.

²⁰Azylant to uchodźca, któremu jakieś państwo udzieliło azylu. Uchodźstwo oznacza stały lub czasowy pobyt poza granicami własnego państwa, spowodowany przyczynami ekonomicznymi, politycznymi lub religijnymi. Zob. *Słownik Języka Polskiego PWN*, www.sjp.pwn.pl, dostęp 3.12.2018.

²¹„Raj nazywa się Almaniya”. *Co przyciąga imigrantów do Niemiec*, 16 września 2015, www.tvn24.pl, dostęp 3.12.2018.

²²*Ponad 33 tys. osób utonęło w Morzu Śródziemnym w drodze do Europy*, 11.12.2017, www.euroactiv.pl, dostęp 3.12.2018.

wzrostem liczby cudzoziemców, których systematycznie przybywa. Od 2014 r. stale odnotowujemy przyrost liczba obcokrajowców ubiegających się o zezwolenia na pobyt w Polsce. Przeważają migracje czasowe – w 2017 r. 88 proc. wniosków dotyczyło zezwoleń na pobyt czasowy (do 3 lat), 10 proc. pobytu stałego, a 2 proc. pobytu rezydenta długoterminowego UE. Prawie 65 proc. wszystkich wniosków złożyły osoby w przedziale wiekowym 20 – 39 lat²³. Najczęściej w Polsce chcieli zamieszkać obywatele Ukrainy, którzy złożyli w 2017 r. 125 tys. wniosków – o 30 proc. więcej niż w 2016 r. O zezwolenia na pobyt ubiegali się także: Białorusini (9,5 tys.), Hindusi (8 tys.), Wietnamczycy (6,4 tys.) oraz Chińczycy (6 tys.). Jeszcze w 2005 r. prawo stałego pobytu w Polsce miało 858 osób, a w 2014 już 18,9 tyś, z czego najwięcej Chińczyków, Wietnamczyków, Ukraińców²⁴.

Przyjęcie dużej ilości imigrantów implikuje poważne wyzwania dla bezpieczeństwa społeczeństw i to praktycznie we wszystkich obszarach ich funkcjonowania. W obszarze *bezpieczeństwa społecznego* imigranci stanowią duże obciążenie dla budżetu lokalnego, który to musi ponieść ciężar świadczeń socjalnych – materialnych i finansowych dla nowo przybyłych osób oraz systemu zabezpieczeń społecznych. To również problem pojawiających się patologii społecznych, na czele z alkoholizmem, narkomanią czy prostytutką, które są charakterystyczne zarówno dla społeczeństwa przyjmującego, jak i przybywającego. Osobną kwestią jest model rodziny, z jakim mamy do czynienia w społecznościach muzułmańskich. Najczęściej są to rodziny wielodzietne, patriarchalne, z uprzywilejowaną pozycją mężczyzny oraz znacznie słabszą rolą kobiety, która często z braku wykształcenia oraz znajomości języka ma utrudniony kontakt z otoczeniem zewnętrznym, a w skrajnych przypadkach może stać się ofiarą przemocy domowej. Do tego należy dodać kwestię dzieci, z którymi wiążą się kolejne problemy. Według danych niemieckiego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w 2015 r. na terenie tego kraju zaginęło prawie 6 tys. nieletnich, głównie z Afganistanu, Erytrei i Syrii. Najprawdopodobniej trafiły w ręce handlarzy ludźmi, a następnie do organizacji przestępczych, które wykorzystują ich do niewolniczej pracy lub usług seksualnych²⁵. Kolejnym wyzwaniem jest zapewnienie dostępu do edukacji, która jest znaczącym instrumentem integracji środowisk migracyjnych ze społeczeństwem goszczącym. Jednak jak wskazują międzynarodowe badania obserwuje się zjawisko rezygnacji ze szkoły wśród uczniów pochodzących z rodzin imigrantów²⁶. Tym samym, zamiast niwelować różnice w poziomie wykształcenia, stale się je pogłębia, a to oznacza w dalszej perspektywie wykonywanie gorszej pracy, trudności komunikacyjne i kulturowe.

Z bezpieczeństwem społecznym wiąże się również kwestia dostępności rynku pracy. Zgodnie z polityką Rady Europy w tym zakresie, kraje unijne powinny dążyć do osiągnięcia wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% wśród kobiet i mężczyzn w wieku produkcyjnym, zwiększenie aktywności zawodowej młodzieży, osób starszych, nisko wykwalifikowanych oraz skuteczniejsza integracja legalnych

²³Rośnie w Polsce liczba cudzoziemców, 2.02.2018, www.ekai.pl, dostęp 3.04.2018.

²⁴Urząd do spraw Cudzoziemców, www.udsc.gov.pl, dostęp 7.05.2018 r.

²⁵Niemcy nie mogą odnaleźć sześciu tysięcy dzieci-imigrantów, 11.04.2016, www.tvn24.pl, dostęp 4.12.2018.

²⁶A. Cudowska, *Polityka oświatowa Unii Europejskiej wobec migracji*, „Pogranicze. Studia Społeczne”. Tom XXX (2017), www.cejsh.icm.pl, dostęp 4.12.2018.

migrantów²⁷. A co z imigrantami nielegalnymi? Z jednej strony stanowią oni doskonale źródło taniej siły roboczej, zwłaszcza w tych sektorach, gdzie nie jest wymagane wyższe czy specjalistyczne wykształcenie. Z drugiej strony napływ większej liczby osób niż może przyjąć lokalny rynek pracy powoduje dodatkowe trudności w jej pozyskaniu, proponowanie stawek niezgodnych z polityką płacową państwa, czy wręcz wyzysk w postaci nielegalnego zatrudniania (na czarno), bez odprowadzania stosownych składek emerytalnych i zdrowotnych. Wszystkie te czynniki mogą wpływać niekorzystnie na *bezpieczeństwo ekonomiczne* regionu, pogłębiając już i tak słabą kondycję gospodarczą niektórych z nich. Utrzymująca się długotrwale taka sytuacja może doprowadzić do frustracji, korupcji, wzrostu przestępczości pospolitej, czy wybryków chuligańskich oraz jawnego niezadowolenia obu stron narastającego konfliktu społecznego²⁸.

Może to z kolei prowadzić do zachwiania *bezpieczeństwa i porządku publicznego*, czego przykładów możemy doszukiwać się w wielu miastach europejskich. Rażącem tego przejawem są akty terroru dokonane w ostatnich kilku latach w wielu miastach europejskich czy też molestowanie kobiet w noc sylwestrową w Kolonii w 2015 r. Warto również zwrócić uwagę na wzmożoną działalność mafijnych grup przestępczych czy wzrost przestępczości pospolitej i kryminalnej, co wobec bezradności policji, która często boryka się z problemami kadrowymi, rodzi bardzo poważne konsekwencje dla bezpieczeństwa mieszkańców regionu. Przykładem w tym zakresie mogą być Niemcy, w których w 2014 r. odnotowano 181 tys. aktów przemocy, a dwa lata później ich poziom wzrósł do 193,5 tys. Jeżeli chodzi o wskaźniki dla jednego z niemieckich landów – Dolnej Saksonii wzrost przestępczości był jeszcze bardziej widoczny. Z poziomu 17,5 tys. przestępstw w 2014 r. w kolejnych dwóch latach ich liczba wzrosła do 19,2 tys. I co istotne, za 92 procent z nich odpowiadają osoby obcego pochodzenia²⁹. W rzeczywistości liczba popełnianych przestępstw nie jest do końca precyzyjna, ponieważ istnieją ciemna strona przestępstw nie zgłaszanych policji, zwłaszcza w tych dzielnicach, do których funkcjonariusze nie mają możliwości wjazdu z obawy o swoje bezpieczeństwo.

Jeszcze większe trudności pojawiają się w zakresie *bezpieczeństwa kulturowego*, w obszarze którego może pojawić się wiele zagrożeń wynikających z odmiennej kultury ludności napływowej i trudności w adaptacji w nowym środowisku. Dokonując przeglądu teorii w tym zakresie można wyodrębnić trzy zasadnicze okresy. Pierwszy, przypadające na lata 50-60 XX wieku zakładał stopniowe „stapianie się” kulturowe, religijne i cywilizacyjne imigrantów w społeczeństwie przyjmującym. Kolejny okres przypada na lata 80-90 ubiegłego wieku kiedy to obowiązywała zasada wielokulturowości, oznaczająca że imigranci i społeczeństwo przyjmujące trwają obok siebie, równocześnie akceptując swą odmienność, zgodnie z zasadą wielobarwności, zróżnicowania i pluralizmu kulturowego. Współcześnie można mówić o niechęci kulturowej, odznaczającej się

²⁷Rada Europy, *Nowa europejska strategia na rzecz zatrudniania i wzrostu gospodarczego. Wymierne cele UE. Konkluzje*, 17.06.2010, [in:] J. Balicki, *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej, humanizacja polityki migracyjnej i azylowej*, UKSW, Warszawa 2012, s. 30.

²⁸M. Ślęzak, *Współczesne migracje i uchodźctwo a bezpieczeństwo społeczne*, [w:] J. Balicki, W. Necel (red.), *Kryzys migracyjny w Europie. Wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne*, UKSW, Warszawa 2017, s. 54.

²⁹*Przestępczość imigrantów w Niemczech: fakty i mity*, 23.01.2018, www.polityka.pl, dostęp 1.12.2018.

brakiem akceptacji obu stron dla odrębności kulturowej, religijnej i cywilizacyjnej. Odmienność ta budzi również obawy o zachowanie tożsamości kulturowej wśród rdzennej ludności, której potrzeby w tym zakresie mogą być spychane przez dominującą kulturę imigrantów. Przykładem takiej sytuacji może być referendum przeprowadzone w 2009 r. w Szwajcarii na temat budowy minaretów przy meczetach, w wyniku którego Szwajcarzy nie wyrazili na to zgody.

Nie bez znaczenia jest również *bezpieczeństwo zdrowotne*, które zaniedbane może przysporzyć społecznościom europejskim znacznych kłopotów, a nawet strat w ludziach. Europejskie Centrum Profilaktyki i Kontroli Zakażeń zaleca aby stan zdrowia migrantów był sprawdzany już przy wjeździe do Unii Europejskiej, a w czasie ich pobytu powinny zostać zapewnione podstawowe warunki do życia – mieszkanie, sanitariaty, dostęp do bieżącej wody oraz właściwe wyżywienie. Ponadto niezbędnym jest prowadzenie odpowiedniej edukacji prozdrowotnej oraz szczepień profilaktycznych³⁰. Za szczególnie niebezpieczne wskazuje się te choroby zakaźne, które mogą w krótkim czasie rozprzestrzeniać się na dużym terytorium, powodując masowe zachorowania ludzi, takie jak na przykład gruźlica, malaria czy HIV.

Warto również zastanowić się jaki odczucia wśród rdzennych mieszkańców Europy wywołują sami imigranci. Ciekawe wyniki przynoszą badania przeprowadzone przez organizację YouGov wśród mieszkańców siedmiu europejskich krajów, których zapytano o to, co czują na myśl o napływających do Europy imigrantach. Ich zadaniem było opisanie tych uczuć za pomocą wyłącznie jednego słowa. Okazało się, że większość mieszkańców czuje w stosunku do uchodźców strach, złość, bezradność czy smutek. Zdecydowanie mniej było osób, które na myśl o uchodźcach odczuwały np. współczucie³¹.

Postawa społeczeństw europejskich, pomimo wcześniejszych chęci niesienia pomocy, pokazuje, że są oni obecnie raczej negatywnie nastawieni do przyjmowania uchodźców. Takie nastawienie wynika przede wszystkim z obawy o własne bezpieczeństwo. Niestety sami imigranci zapracowują często na tą opinię, ponieważ wielokrotnie nagłaśniane przypadki łamania reguł i zasad zachowania się w państwie przyjmującym nie tworzy dobrego klimatu politycznego i społecznego wokół nich. I choć wielu z nich doświadcza osobistych tragedii, to opinia publiczna wielu społeczeństw nie jest przychylnie nastawiona do przyjmowania uchodźców. Sytuacja taka tworzy również poważne implikacje dla bezpieczeństwa narodowego poszczególnych państw, zwłaszcza w jego lokalnym wymiarze. I choć w instytucjach unijnych toczą się długotrwałe dyskusje na temat zasad relokacji imigrantów i widoczny jest brak konsensusu w tym zakresie, społeczności lokalne zostały postawione przed faktem pobytu w ich przestrzeni publicznej ludzi, którzy nie mając praktycznie nic, wierzą, że przybyli do miejsc gdzie znajdą warunki do życia i rozwoju oraz poczucie bezpieczeństwa. Sprostanie tym potrzebom jest sporym wyzwaniem zarówno dla strony przyjmującej, jak i ludzi decydujących się na emigrację. Sytuacja polskich obywateli jest w tym zakresie specyficzna. Z jednej strony jesteśmy skazani na emigrację od wieków, czy to przez czynniki ekonomiczne, wojenne czy polityczne. Nasze doświadczenia w tym zakresie są zarówno pozytywne, jak i negatywne. Z drugiej strony nasz kraj stał się atrakcyjny dla obywateli innych

³⁰*Cała prawda o zdrowiu uchodźców*, 5.11.2015, www.medexpress.pl, dostęp 3.12.2018.

³¹*Co Europejczycy myślą o uchodźcach? Odpowiadają jednym słowem*, 1.10.2015, www.archiwum.radiozet.pl, dostęp 12.05.2018.

państw, nękanych kryzysami politycznymi, ekonomicznymi czy religijnymi do tego stopnia, że decydują się osiedlić w nim jeżeli nie na stałe, to przynajmniej na dłuższy pobyt. Zatrzymanie tego procesu, zarówno w Polsce, jaki i w Europie nie jest już możliwe. Możliwe jest natomiast, a wręcz niezbędne i konieczne wypracowanie takich mechanizmów, które pozwolą złagodzić procesy migracyjne i we właściwy sposób wyzyskać potencjał ludzki, który od wieków decydował o sile i potędze państw.

Streszczenie

Artykuł zawiera rozważania na temat migracji oraz jej wpływu na bezpieczeństwo Polski oraz innych państw Unii Europejskiej. Autorka wskazuje zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki emigracji z Polski oraz imigracji będącej wynikiem arabskiej wiosny ludów do krajów europejskich i wpływ na poszczególne dziedziny bezpieczeństwa.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo, migracja, skutki

Summary

The article contains considerations about migration and its impact on the security of Poland and other European Union countries. The author indicates both positive and negative effects of emigration from Poland and immigration resulting from the Arab Spring of peoples to European countries and the impact on particular areas of security.

Key words: security, migration, effects

Bibliografia

- Balicki J., *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej, humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej*, UKSW, Warszawa 2012.
- Balicki J., Necel W. (red.): *Kryzys migracyjny w Europie. Wyzwania etyczne, społeczno-kulturowe i etniczne*, UKSW, Warszawa 2017.
- Castles S., Miller M. J., *Migracje we współczesnym świecie*, PWN, Warszawa 2011.
- Przytuła S. (red. nauk.): *Migracje międzynarodowe i ekspatriacja. Perspektywa indywidualna, organizacyjna, społeczno-kulturowa*, Difin, Warszawa 2017.
- Robertson D., *Słownik polityki*, Warszawa 2009, Wyd. Sic!
- www.archiwum.radiozet.pl
- www.bbn.gov.pl
- www.cejsh.icm.pl
- www.dziennikpolski24.pl
- www.ekai.pl
- www.encyklopedia.pwn.pl
- www.euroactiv.pl
- www.gus.gov.pl
- www.maney.pl
- www.medexpress.pl
- www.poland.iom.int
- www.polityka.pl
- www.polskieradio.pl
- www.sjp.pwn.pl
- www.tvn24.pl

www.tvp.info.
www.udsc.gov.pl.
www.wPolityce.pl.
www.wynagrodzenia.pl.

Karina ZAWIEJA-ŻUROWSKA

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie

SPOŁECZNE I EKONOMICZNE SKUTKI MIGRACJI – WYBRANE ASPEKTY

Wstęp

Przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, czego następstwem stała się swoboda przemieszczania po jej krajach, w tym swobodny przepływ pracowników w ramach tzw. rynku wewnętrznego (otwieranie się rynków pracy dla Polaków), możliwość wyjazdów w celach edukacyjnych lub rodzinnych znacząco wpłynęło na wzrost liczby wyjazdów mieszkańców Polski, a także przełożyło się na liczbę gospodarstw domowych i rodzin mających w swoim składzie emigranta. Ruchom migracyjnym o podłożu, w głównej mierze ekonomicznym (w odniesieniu do Polski), towarzyszą różnorodne niekorzystne procesy (przykładowo demograficzne – starzenie się społeczeństwa, niski wskaźnik dzietności, wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego), które mają duży wpływ na sytuację ekonomiczną, jak i społeczną naszego kraju.

Celem artykułu jest zdiagnozowanie, jakie niekorzystne zjawiska są pokłosiem migracji Polaków do innych krajów oraz czy są podejmowane jakieś działania, aby zapobiec ich powstawaniu, złagodzeniu skutków zaistniałych już trendów/problemów przede wszystkim społecznych, takich jak eurosieroctwo analizowane w skali mikro, z naciskiem na dzieci migrujących rodziców, które pozostają w kraju biorąc bierny udział w migracji¹, a także pozytywnych następstw migracji dla rodzin w sferze ekonomicznej (artykuł nie koncentruje się na ekonomicznych skutkach migracji analizowanych w skali makro, takich jak: odpływ kapitału intelektualnego, niedobory na rynku pracy, wpływie migracji na wskaźnik bezrobocia itp.)

Poniższe opracowanie bazuje na ogólnodostępnych danych gromadzonych i upublicznianych przez następujące instytucje/osoby: Główny Urząd Statystyczny, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Rzecznika Praw Dziecka.

Eurosieroctwo – wyjaśnienie pojęcia

Jedną z charakterystycznych cech dzisiejszego polskiego społeczeństwa jest znacząca liczba osób migrujących za granicę (mieszkających już poza granicami Polski), co bezpośrednio wpływa na zmianę sposobu funkcjonowania rodziny. Przede wszystkim przekłada się to na konieczność stworzenia adekwatnych do rzeczywistości form realizowania funkcji opiekuńczych na odległość. Dzieci pozostawione w kraju (w literaturze przedmiotu określane mianem eurosierot) wymagają opieki i wsparcia.

Istnieje wiele definicji eurosieroctwa (niektóre uważane są za kontrowersyjne lub ujmujące problem zbyt szeroko) i jest to pojęcie współcześnie używane w bardzo różnych kontekstach. Znaczenie tego terminu, z punktu widzenia nauk społecznych,

¹Zofia Kawczyńska-Butrym wskazuje na dwa rodzaje uczestnictwa dzieci w migracji: 1. Bierne - dziecko pozostaje w kraju; 2. Czynne - dziecko towarzyszy rodzicom podczas migracji. Zob. Z. Kawczyńska-Butrym, Dzieci i młodzież w migracjach - problemy edukacji i zdrowia (w:) R. Bera (red.): *Wielka emigracja zarobkowa młodzieży. Wyzwania dla edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin 2010, s. 176.

zdefiniował S. Kozak opisując eurosieroctwo jak fakt nieposiadania przez niepełnoletnie dziecko obojga rodziców lub jednego z nich, ponieważ opuścili/opuścił oni/on kraj w poszukiwaniu pracy („Eurosieroty to w szczególności nieletni w okresie dojrzewania, którzy przede wszystkim potrzebują przywiązania emocjonalnego z rodzicami, uczucia bliskości i poczucia bezpieczeństwa, miłości. Kiedy opiekunowie wyjeżdżają za granicę, zostawiając dziecko (nawet pod najlepszą opieką), zaczyna mu brakować bliskości rodzicielskiej i czuje się osamotnione. Uczucie to prowadzi do stosowania różnych mechanizmów obronnych, które wyniszczają dziecko psychicznie i fizycznie [...]”²). Z kolei w Biuletynie Informacyjnym Rzecznika Praw Dziecka zaproponowano następującą definicję: „Mianem eurosieroctwa psychologowie określają zjawisko pozostawiania w kraju dzieci przez rodziców wyjeżdżających za granicę [...] dzieci pozbawione stałego kontaktu nawet z jednym z rodziców czują się jak sieroty”³.

Powyższe definicje zostały skrytykowane przez Józefę Brągiel jako stygmatyzujące, a także budzące pewne kontrowersje skoro brak wskazania jednoznacznych kryteriów diagnozy zjawiska. Co więcej tak szeroki termin nie precyzuje czynników różnicujących sytuację, w której znalazły się poszczególne dzieci⁴. Kolejną osobą krytykującą przytoczone wyjaśnienia pojęcia eurosieroctwa jest B. Walczak twierdzący, że nazywanie każdego dziecka migranta/migrantów „sierotą” świadczy o nieznamości zagadnienia eurosieroctwa i ogólnie przyjętych definicji, co więcej to stwierdzenie wydaje się dużym nadużyciem⁵.

Artykuły w polskiej prasie również przedstawiają problem eurosieroctwa jednostronnie zwracając przede wszystkim uwagę na złą sytuację dzieci migrantów, piętnując rodziców (zwłaszcza matkę) jako bezdusznych, gdyż porzucili dzieci pozostawiając je bez opieki. Jak twierdzi S. Urbańska podkreśla się wyłącznie negatywne elementy zaistniałej sytuacji bez nakreślenia szerszego kontekstu oraz z pominięciem prawd o rodzicach migrujących. Co więcej, wykreowany przez media wizerunek matki-migrantki bywa niezwykle pejoratywny, co trafnie opisuje Urbańska - „figura nieobecnej matki, częściej niż figura nieobecnego ojca, jest używana do zilustrowania tez o dramacie »eurosieroctwa« [...]. Wyeksponowanie postaci matki spełnia zapewne funkcję udramatyzowania zjawiska, bo pozostawione dziecko przez matkę jest zachowaniem silnie stygmatyzowanym. Pojawia się tutaj stereotypowa figura wyrodnej matki, alkoholiczki lub kobiety niemoralnej, rozwiązłej”⁶.

Głos w dyspucie nad definicją zabrało również Ministerstwo Edukacji Narodowej definiując pojęcie eurosieroctwa w następujący sposób: „Przez pojęcie tzw. eurosieroctwa należy rozumieć sytuację, w której emigracja zarobkowa rodziców/rodzica powoduje burzenie takich funkcji rodziny, jak zapewnienie ciągłości procesu socjalizacji, wsparcia emocjonalnego dziecka i transmisji kulturowej. Należy w tym miejscu podkreślić, że nie każde dziecko, którego rodzice

²S. Kozak, *Patologie eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Difin. Warszawa 2010.

³Informacje dla rodziców podejmujących pracę poza granicami kraju, *Biuletyn Informacyjny Rzecznika Praw Dziecka*. 2008, nr 1–2, s. 2.

⁴J. Brągiel, „Eurosieroctwo” jako rezultat przemiany więzi rodzinnych, *Family Forum*. 2013, nr 3, s. 162.

⁵B. Walczak, Migracje rodzicielskie – skala zjawiska oraz jego wychowawcze i edukacyjne implikacje, *Zeszyty Metodyczne*. 2008, nr 8, s. 7–19.

⁶S. Urbańska, Cała Polska liczy „eurosieroty”. Panika moralna i pięć w wykluczeniu oraz stygmatyzacji rodzin migrantów, *Kultura i Społeczeństwo*. 2010, nr 3, s. 77.

wyjechali do pracy za granicę, jest narażone na tego rodzaju skutki⁷. Niemniej jednak pojęcie eurosieroctwo jest nierozdzielnie związane z problemem migracji ekonomicznej i często staje się jego nieodwracalnym skutkiem. E. Zawisza-Masłyk analizuje to pojęcie pod względem językowym i zauważa, że „eurosieroctwo jest tworem lingwistycznym, który powstał na skutek dostrzegania problemów dzieci pozostających w kraju, podczas gdy ich rodzice przebywają czasowo w którymś z krajów Unii Europejskiej w celach zarobkowych”⁸.

Chociaż definicje różnią się od siebie w wielu wymiarach, to jednak większość autorów podkreśla jeden element, a mianowicie - przyjmuje konieczność utrzymywania się poczucia wspólnoty pomiędzy członkami rodziny rozproszonej terytorialnie.

Specyfika rodziny migracyjnej

Postępująca globalizacja oraz różnorodne procesy i przeobrażenia zachodzące w sferze gospodarczej oraz społecznej we współczesnym świecie mają znaczący wpływ na rodziny i ich funkcjonowanie. Przykładowo W. Danilewicz pisząc o rodzinie migracyjnej, w której jedno z rodziców lub oboje wyjechali za granicę w celach zarobkowych, jako o tzw. rodzinie rozłączonej⁹. Z kolei E. Kozdrowicz stwierdza, że długotrwały pobyt rodzica/rodziców za granicą sprawia, że te rodziny stają się czasowo niepełne¹⁰. Formalnie rzecz biorąc są to rodziny pełne tworzące jedną wspólnotę rodzinną, jednakże z powodu wyjazdu rodzica muszą przystosować się do nowo powstałej sytuacji i funkcjonować jak rodzina niepełna¹¹.

Rodziny rozłączone ze względu na migrację zarobkową rodziców można sklasyfikować w następujący sposób:

- rodziny czasowo niepełne z powodu zarobkowego pobytu jednego rodzica za granicą,
- rodziny czasowo niepełne z powodu zarobkowego pobytu obojga rodziców za granicą w tym samym czasie,
- rodziny czasowo niepełne z powodu zamiennych wyjazdów za granicę obojga rodziców,
- rodziny stale niepełne przed wyjazdem rodzica za granicę,
- rodziny stale niepełne na skutek rozvodu lub porzucenia w trakcie migracji zarobkowej¹².

Inną typologię przedstawia Danilewicz biorąc pod uwagę, który z rodziców wyjechał za granicę w celach zarobkowych, tj. czy rodzina została rozłączona z powodu wyjazdu ojca lub z powodu wyjazdu matki¹³, a także wskazuje na cały

⁷A. Tynelski, *Sytuacja dziecka w rodzinie migrującej w Polsce*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010.

⁸E. Zawisza-Masłyk, Wokół pojęcia „eurosieroctwo”, *Opieka. Wychowanie. Terapia*. 2008, nr 3-4, s. 40.

⁹W. Danilewicz, Rodzina migracyjna jako typ współczesnej rodziny w Polsce. Wybrane aspekty (w:) A. W. Janke (red.): *Wychowanie rodzinne w teorii i praktyce. Rozwój pedagogicznej orientacji familiologicznej*, Wydawnictwo Edukacyjne "Akapit". Toruń 2008, s. 67.

¹⁰E. Kozdrowicz, *Sytuacja dziecka w rodzinie samotnej matki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 1989, s. 16.

¹¹W. Danilewicz, Problemy rodzin czasowo niepełnych ze względu na długotrwały pobyt rodziców za granicą (w:) E. Marynowicz-Hetka, W. Danilewicz (red.): *Pedagogika społeczna jako dyscyplina naukowa. Stan i perspektywy*. Łódź 1998, s. 289.

¹²Tamże, s. 68.

¹³W. Danilewicz, Problemy rodzin... dz. cyt. s. 68.

wachlarz uniwersalnych cech charakterystycznych dla rodzin transnarodowych¹⁴, które są następujące (badania zrealizowane w roku 2014 - 10 lat po akcesji do Unii Europejskiej - na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka¹⁵ potwierdzają, że cechy te można przypisać polskim rodzinom rozłączonym na skutek migracji zarobkowych):

- nieobecność jednego z rodziców na skutek migracji ekonomicznej;
- sprawowanie opieki przez drugiego z rodziców;
- silny związek rodzica migranta z członkami rodziny pozostającymi w kraju;
- traktowanie migracji jako stałego elementu strategii funkcjonowania rodziny;
- istotny wpływ sieci migranckich;
- przekształcenie cyklu życia rodziny zgodnie z harmonogramem pobytów migranta w domu;
- rozwój indywidualnych strategii służących utrzymaniu więzi z migrantem;
- pojawianie się silnej orientacji emigracyjnej.

We wspomnianym badaniu przedstawiona została interesująca zależność związana z przejmowaniem opieki nad dzieckiem w przypadkach wyjazdów poszczególnych członków rodziny. Jak z niego wynika - jeśli osobą migrującą jest ojciec, to zazwyczaj opiekę nad dziećmi przejmuje matka. W odwrotnym przypadku (wyjazd matki) dziećmi głównie zajmują się dziadkowie. Można z tego wysnuć następujący wniosek, że ojcowie pozostający z dziećmi w kraju nie są dostatecznie przygotowani do godzenia pracy zarobkowej z obowiązkami rodzicielskimi.

Skutki eurosieroctwa

Rozpatrywanie skutków eurosieroctwa w dużej mierze zależy od przyjętej przez badacza perspektywy, co oznacza, że przyjmuje się długo- lub krótkookresowy punkt widzenia lub też analizuje się to zjawisko w skali mikro lub makro, albo też jak zauważa J. Nakonieczna może się odnosić do "do punktu widzenia wszystkich stron, czyli osób wyjeżdżających, tych, co zostają, a także kraju przyjmującego migranta oraz kraju, z którego dana osoba pochodzi"¹⁶. W niniejszym opracowaniu skupiono się przede wszystkim na analizie eurosieroctwa w skali mikro i wpływie tego zjawiska na dzieci migrantów. Powszechnie wiadomo, że każda długotrwała rozłąka lub nieobecność rodzica/rodziców będąca skutkiem rozwodu, separacji, śmierci czy też wyjazdu ma znaczący wpływ na ich funkcjonowanie w sferze rodzinnej, jak i społecznej. Badaniem konsekwencji nieobecności rodzica w życiu dziecka zajął się S. Kozak, który stwierdził, że są inne w przypadku nieobecności w życiu dziecka matki, a inne w przypadku nieobecności ojca. Dziecko lepiej przyswaja społeczne role przypisane poszczególnej płci, obserwując bliską osobę dorosłą tej samej płci¹⁷. Podkreśla się zatem, że kluczową rolę w kształtowaniu osobowości dziecka, a także przekazywaniu mu najważniejszych wartości i obowiązujących wzorców rodzinnych oraz społecznych ogrywiają rodzice. S. Kozak w swoim opracowaniu przedstawia najbardziej powszechne psychologiczne skutki bycia eurosierotą, tj.:

- zachwiana psychika,

¹⁴W. Danilewicz, *Rodzina ponad granicami. Transnarodowe doświadczenia wspólnoty rodzinnej*, Transhumana. Białystok 2010, s. 388-389.

¹⁵http://brpd.gov.pl/sites/default/files/raport-dziecko_rodzina_i_szkola_wobec_migracji_rodzicielskich_-_10_lat_po_akcesji_do_unii_europejskiej.pdf (pobrano 17.01.2019 r.)

¹⁶J. Nakonieczna, *Migracje międzynarodowe a rozwój państwa*, Instytut Stosunków Międzynarodowych UW. Warszawa 2007, s. 13.

¹⁷S. Kozak, *Patologia eurosieroctwa...* dz. cyt., s. 130.

- agresja,
- niska samoocena,
- trudności w nawiązywaniu kontaktów z rówieśnikami,
- nieufność¹⁸.

Warto też zwrócić uwagę na wnioski W. Danilewicz, która stwierdza, że w przypadku rozłąki długoterminowej (lub na stałe) następuje rozluźnienie więzi pomiędzy członkami rodziny, co najczęściej przekłada się na poczucie osamotnienia doświadczane przez dzieci¹⁹.

Badania przeprowadzone przez Wyższą Szkołę Nauk Społecznych Pedagogium na zlecenie Rzecznika Praw Dziecka²⁰ prowadzą do podobnych wniosków – dzieciom pochodzącym z rodzin rozłączonych towarzyszy poczucie osamotnienia, ale również brak odpowiedniej dyscypliny wynikający z braku jednego rodzica (czasami obojga, gdzie obowiązki opiekuńcze przejęli dziadkowie) może prowadzić do „wykolejenia”. Obserwuje się, że dzieci z rodzin transnarodowych częściej niż inni rówieśnicy dokonują kradzieży, lub popełniają czyny zabronione (karalne) biorą udział w bójkach, nie realizują obowiązku szkolnego lub wyjazd rodzica/rodziców ma wpływa na obniżenie ocen, a w szkole pojawiają się problemy wychowawcze. Natomiast z punktu widzenia profilaktyki zachowań ryzykownych (sięgania po alkohol, nikotynę, narkotyki i inne używki) nieobecność rodzica lub rodziców z powodu migracji zarobkowej jest niekorzystna w okresie eksperymentowania przez młodzież z różnymi formami deprivacji.

W odniesieniu do społecznych i emocjonalnych skutków migracji większość badaczy zauważa dużo negatywnych konsekwencji tego zjawiska. Bywa jednak również tak, że rozłąka pomiędzy rodziną może pozytywnie wpłynąć na jej członków i ich postawy oraz zachowania. Konieczność przejęcia obowiązków nieobecnej osoby przebywającej za granicą przekłada się zazwyczaj na większą samodzielność (również ekonomiczną) pozostającego w kraju małżonka oraz dzieci, ma również wpływ na budowanie poczucia odpowiedzialności wśród dzieci²¹.

Ekonomiczne skutki migracji

Biorąc pod uwagę rodzinę, rozerwanie lub rozluźnienie więzi pomiędzy jej członkami na skutek migracji, psychologiczne problemy dzieci (smutek, tęsknotę, niedostosowanie społeczne) itp. można stwierdzić, że migracja w sferze społecznej jest zjawiskiem negatywnym. Niekorzystne jej następstwa można też zaobserwować w wymiarze ekonomicznym w skali makro, przykładowo odpływ kapitału intelektualnego, niedobór pracowników na rynku pracy, wzrastająca wartość wskaźnika obciążenia demograficznego. Natomiast w skali mikro łatwo jest wskazać wiele pozytywnych aspektów w tej sferze dla rodzin transnarodowych. Poprawa warunków materialnych będąca pokłosiem podjęcia pracy przez jednego lub oboje rodziców za granicą jest bardzo ważna i z pewnością odczuwalna przez członków

¹⁸S. Kozak, *Patologia eurosieroctwa...* dz. cyt., s. 119.

¹⁹W. Danilewicz, *Społeczne konsekwencje migracji zarobkowych* (w:) D. Lalak (red.): *Migracja. Uchodźstwo. Wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”. Warszawa 2007, s. 162.

²⁰http://brpd.gov.pl/sites/default/files/raport-dziecko_rodzina_i_szkola_wobec_migracji_rodzicielskich_-_10_lat_po_akcesji_do_unii_europejskiej.pdf (pobrano 17.01.2019 r.)

²¹E. Zawisza-Masłyk, *Wokół pojęcia...* dz. cyt., s. 42.

rodziny migranta (szczególnie w sferze związanej z większymi możliwościami edukacyjnymi oraz poprawą zdrowia, a także samego komfortu życia).

Wnioski

Zestawiając ze sobą pozytywne i negatywne następstwa wyjazdów zarobkowych rodziców/opiekunów do innych krajów nie można stwierdzić, że migracja przynosi wyłącznie negatywne skutki. Rachunek zysków i strat jest niejednoznaczny i trudny do przygotowania skoro porównywane są wymiary i płaszczyzny życia oraz funkcjonowania rodziny, które z zasady są nieporównywalne²². Dyskurs badaczy dotyczący zjawiska migracji i jego skutków podsumowuje Ernestine Avila w następujący sposób – po stronie zysków umieszcza korzyści ekonomiczne, które mają wpływ na poprawę jakości życia, zdrowia, edukacji, a po stronie strat wskazuje na skutki psychologiczne i emocjonalne²³.

Niestety problem eurosieroctwa i jego skutków jest dość trudny do rozwiązania, co wynika chociażby z faktu, że nieznaną jest skala zjawiska, a często ukrywa się fakt wyjazdu obojga rodziców (kiedy to dzieci są pozostawione w kraju bez stałej opieki osoby dorosłej). Jak podaje GUS²⁴ (badanie reprezentacyjne przeprowadzone w ramach NSP 2011), w Polsce w tym roku 1307 tys., tj. 9,6% gospodarstw w skali kraju miało w swoim składzie osobę lub osoby przebywające za granicą powyżej 3 miesięcy (dla porównania w roku 2002 było takich gospodarstw 3,8% w skali kraju). Ze spisu wynikało również, że blisko 100 tys. dzieci, w tym prawie 20 tys. dzieci w wieku 0-6 lat, pozostało w kraju po migracji rodzica lub rodziców (3,4%) za granicę.

Brak jest badań oraz systemowych rozwiązań zmierzających do niwelowania negatywnych skutków migracji, zwłaszcza wynikającego z niej eurosieroctwa. Pomimo dobrze rozpoznanych przemian w funkcjonowaniu rodziny transnarodowej, modyfikacji ról rodzicielskich stosunkowo niewielka jest wiedza o skutecznych metodach przeciwdziałania negatywnym konsekwencjom rozłąki, która ma znaczący wpływ na organizację życia rodzinnego, zaspokajanie potrzeb miłości, opieki i bezpieczeństwa w rodzinie, i która potencjalnie prowadzi do zmiany w zachowaniu dzieci. Jednocześnie w dyskursie popularnym i naukowym pokutują liczne stereotypowe przekonania o rodzinach transnarodowych, czego następstwem bywa stygmatyzowaniem uczniów wychowujących się w takich rodzinach. Niestety nieuniknione następstwo globalizacji, jakim jest migracja zarobkowa i wiążące się z nim eurosieroctwo, jest nadal marginalizowane i rzadko postrzegane we współczesnym świecie jako problem albo zagrożenie.

Co więcej, biorąc pod uwagę niż demograficzny, który już w dużym stopniu dotknął Polskę, mogą niepokoić wyniki badań pokazujących gotowość migracyjną najmłodszego pokolenia²⁵. Poza Polską chciałoby w przyszłości zamieszkać aż 39% ogółu badanych dzieci. W przypadku dzieci z rodzin transnarodowych ze szkół

²²D. Gizicka, Rodzina w rozłące migracyjnej w świadomości dorosłych dzieci migrantów (w:) B. Więckiewicz (red.): *Problem eurosieroctwa. Wybrane aspekty*, Wydawnictwo Wydział Zamiejscowy Nauk o Społeczeństwie, Stalowa Wola 2011, s.41

²³E. Avila, *Transnational Motherhood and Fatherhood: Gender Challenges and Coping*, praca doktorska. University of Southern California 2008, s. 39.

²⁴<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/gospodarstwa-domowe-i-rodziny-z-migrantami-nsp-2011,12,1.html> (pobrano 20.01.2018 r.)

²⁵<https://brpd.gov.pl/aktualnosci/rzecznik-o-skutkach-migracji-zarobkowej-rodzicow-opiekunow> (pobrano 17.01.2019 r.)

ponadpodstawowych odsetek ten wyniósł 44%, co oznacza, że mobilność rodziców oraz ich długookresowy pobyt za granicą ma pozytywny wydźwięk w dłuższej perspektywie. Migracje młodych ludzi mogą przełożyć się w najbliższej przyszłości na szybsze starzenie się naszego społeczeństwa i mogą powodować wiele różnorodnych zagrożeń społecznych oraz ekonomicznych.

Streszczenie

Artykuł jest próbą analizy zagadnień związanych ze współczesną migracją zarobkową i jej skutkami w sferze przede wszystkim społecznej. Celem artykułu jest zdiagnozowanie, jakie niekorzystne zjawiska są pokłosiem migracji Polaków do innych krajów oraz jakie działania są podejmowane, aby zapobiec ich powstawaniu, złagodzeniu skutków zaistniałych już trendów/problemów społecznych, takich jak: eurosieroctwo analizowane w skali mikro, z naciskiem na dzieci migrujących rodziców, które pozostają w kraju biorąc bierny udział w migracji, a także pozytywnych następstw migracji dla rodzin w sferze ekonomicznej (artykuł nie koncentruje się na ekonomicznych skutkach migracji analizowanych w skali makro, takich jak: odpływ kapitału intelektualnego, niedobory na rynku pracy, wpływie migracji na wskaźnik bezrobocia itp.).

Słowa kluczowe: migracja zarobkowa, eurosieroctwo, eurosierota

Summary

The article is an attempt to analyze some issues connected with today's labor migration and its consequences primarily in the social sphere. The aim of the article is to diagnose what negative or disadvantageous phenomena stem from migration of Polish people to other countries and what actions are taken in order to prevent their origin, to alleviate the fallouts of existing trends and social problems such as: Euro-orphanhood analyzed in micro scale, taking into consideration mostly children of parents who have migrated leaving behind their children participating in so called passive migration, and positive aspects of migration for the families in the economic domain (the article does not concentrate on the economic results analyzed in macro scale such as: human capital flight, shortage of workers on the labor market, unemployment rate etc.).

Key words: economic migration, Euro-orphanhood, Euro-orphan

Bibliografia

- Avila E., Transnational Motherhood and Fatherhood: Gender Challenges and Coping, praca doktorska. University of Southern California 2008.
- Brańpiel J., „Eurosieroctwo” jako rezultat przemiany więzi rodzinnych, *Family Forum*. 2013, nr 3.
- Danilewicz W., Problemy rodzin czasowo niepełnych ze względu na długotrwały pobyt rodziców za granicą (w:) Marynowicz-Hetka E., Danilewicz W. (red.): *Pedagogika społeczna jako dyscyplina naukowa. Stan i perspektywy*. Łódź 1998.
- Danilewicz W., Rodzina migracyjna jako typ współczesnej rodziny w Polsce. Wybrane aspekty (w:) Janke A. W. (red.): *Wychowanie rodzinne w teorii i praktyce. Rozwój pedagogicznej orientacji familiologicznej*, Wydawnictwo Edukacyjne "Akapit". Toruń 2008.

- Danilewicz W., *Rodzina ponad granicami. Transnarodowe doświadczenia wspólnoty rodzinnej*, Transhumana. Białystok 2010.
- Danilewicz W., Społeczne konsekwencje migracji zarobkowych (w:) Lalak D. (red.): *Migracja. Uchodźstwo. Wielokulturowość. Zderzenie kultur we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Akademickie "Żak". Warszawa 2007.
- Gizicka, D., Rodzina w rozłacie migracyjnej w świadomości dorosłych dzieci migrantów (w:) Więckiewicz B. (red.): *Problem eurosieroctwa. Wybrane aspekty*, Wydawnictwo Wydział Zamiejscowy Nauk o Społeczeństwie. Stalowa Wola 2011.
- http://brpd.gov.pl/sites/default/files/raport_dziecko_rodzina_i_szkola_wobec_migracji_rodzicielskich_-_10_lat_po_akcesji_do_unii_europejskiej.pdf (pobrano 17.01.2019 r.)
- <https://brpd.gov.pl/aktualnosci/rzecznik-o-skutkach-migracji-zarobkowej-rodzicow-opiekunow> (pobrano 17.01.2019 r.)
- <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosc/gospodarstwa-domowe-i-rodziny-z-migrantami-nsp-2011,12,1.html> (pobrano 20.01.2018 r.)
- Informacje dla rodziców podejmujących pracę poza granicami kraju, *Biuletyn Informacyjny Rzecznika Praw Dziecka*. 2008, nr 1–2.
- Kawczyńska-Butrym Z., Dzieci i młodzież w migracjach - problemy edukacji i zdrowia (w:) Bera R. (red.): *Wielka emigracja zarobkowa młodzieży. Wyzwania dla edukacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej. Lublin 2010.
- Kozak S., *Patologie eurosieroctwa w Polsce. Skutki migracji zarobkowej dla dzieci i ich rodzin*, Difin. Warszawa 2010.
- Kozdrowicz E., *Sytuacja dziecka w rodzinie samotnej matki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Warszawa 1989.
- Nakonieczna J., *Migracje międzynarodowe a rozwój państwa*, Instytut Stosunków Międzynarodowych UW. Warszawa 2007.
- Tynelski A., *Sytuacja dziecka w rodzinie migrującej w Polsce*, Ministerstwo Edukacji Narodowej, Warszawa 2010.
- Urbańska S., Cała Polska liczy „eurosieroty”. Panika moralna i płęć w wykluczeniu oraz stygmatyzacji rodzin migrantów, *Kultura i Społeczeństwo*. 2010.
- Walczak B., Migracje rodzicielskie – skala zjawiska oraz jego wychowawcze i edukacyjne implikacje, *Zeszyty Metodyczne*. 2008, nr 8.
- Zawisza-Mastyk E., Wokół pojęcia „eurosieroctwo”, *Opieka. Wychowanie. Terapia*. 2008, nr 3-4.

CZĘŚĆ II

WYZWANIA I ZAGROŻENIA BEZPIECZEŃSTWA

